

УДК 378.4.014.5:[005.35:343.72]:316.7

Володимир Рябченко
ORCID iD 0000-0001-6404-1045доктор філософських наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу взаємодії університетів та суспільства,
Інститут вищої освіти НАПН України,
вул. Бастионна 9, 01014 Київ, Україна,
rvivan@ukr.net

КОРПОРАТИВНА АКАДЕМІЧНА НЕЧЕСНІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ

У статті йдеться про проблему корпоративної академічної нечесності, без подолання якої неможливо забезпечити якість вітчизняної вищої освіти, яка б відповідала сучасним світовим вимогам. Метою статті є актуалізація проблеми корпоративної академічної нечесності в освітньому процесі вітчизняних університетів та інших закладів вищої освіти, а також визначення її причин, що її породжують і не дозволяють їм бути соціально відповідальними. Інтерпретовано сутність соціальної відповідальності університету. Акцентовано, що вона не може бути забезпеченою, коли в університетському середовищі культивується корпоративна академічна нечесність. Визначено ключові причини проблеми академічної нечесності у вітчизняних університетах та інших закладах вищої освіти. Запропоновано методологічний підхід оцінки можливостей забезпечення реальної доброчесності в соціальному середовищі закладу вищої освіти в залежності від моделі його освітньої діяльності. За результатами дослідження зроблено висновок, що корпоративна академічна нечесність є системною соціальною хворобою вітчизняної вищої освіти, яка зумовлена станом сучасного українського суспільства. Вона є значно загрозовішою проблемою порівняно з плагіатом на шляху поліпшення якості української вищої освіти до рівня європейських вимог. Інабагато складнішою в її подоланні, ніж боротьба з плагіатом. Це пояснюється тим, що плагіат чиниться індивідуально, а корпоративна академічна нечесність – колективно. Цим зумовлюється потреба в поглиблених системних дослідженнях актуалізованої проблеми та визначенню шляхів її подолання.

Ключові слова: вища освіта; корпоративна академічна нечесність; мораль; протекціонізм некомпетентності; совість; університет; якість контингенту студентів.

<https://doi.org/10.28925/1609-8595.2021.2.2>

Вступ. Актуальність проблеми, визначеної назвою публікації, зумовлена першочергово низьким рівнем якості вітчизняної вищої освіти, що робить Україну неуспішною в людському вимірі та неконкурентоспроможною в цивілізаційних перегонах. Адже саме від випускників університетів та інших закладів вищої освіти залежить не лише технологічний, а й суспільно-економічний розвиток країни, оскільки дипломи про вищу освіту слугують їм перепусткою в соціальні ліфти. Власники таких дипломів отримують допуск як до професійної діяльності, так і до зайняття посад у суспільній ієрархії, тобто у владі.

Протягом періоду новітньої державної незалежності України спостерігається загрозна тенденція, що полягає в посиленні культивування протекціонізму некомпетентності в усіх соціальних осередках сучасного

українського суспільства. Це є проявом механізму негативної соціальної селекції. Концептуальна сутність згубної дії такого механізму полягає в тому, що він позбавляє широкий загал громадян України можливостей повноцінної реалізації особистісного потенціалу. Значну чисельність громадян з реальною професійною компетентністю і громадянсько-державницьким світоглядом, участь яких конче потрібна в суспільній владі для розбудови демократично-правової держави, протекціонізм некомпетентності відторгає в суспільний маргінес, а просуває на відповідальні посади дипломованих неуків. Конкурентоспроможні на цивілізованих ринках праці, двері яких для неуків наглухо зачинені, громадяни України масово покидають рідні терени через свою суспільну незабезпеченість.

Таким чином, масовий відтік громадян, переважно молоді, компетентність яких відповідає сучасним світовим вимогам, й нарощування в

Україні чисельності неконкурентоспроможних за своєю компетентністю осіб з вищою освітою рубає під корінь її успішне цивілізаційне майбутнє. Корпоративна академічна нечесність є реальним проявом протекціонізму некомпетентності, який легітимно фальсифікує вищу освіту. Доки вона буде процвітати в наших університетах та інших закладів вищої освіти (ЗВО), доти будуть працювати конвеєри видачі легітимних дипломів про вищу освіту, які не підтверджуються реальною компетентністю їх власників. Доти не зможе бути реалізованою соціальною відповідальністю тих ЗВО, в яких культивується корпоративна академічна нечесність. Звідси постає гостра суспільна потреба в дослідженні сутності актуалізованої проблеми і причин, що її породжують, а також у визначенні підходів і шляхів її успішного розв'язання.

Огляд публікацій засвідчує, що академічна нечесність як проблема має світоверозповсюдження. Причому вона є не лише в країнах з гібридними режимами влади, до яких належить Україна, а й у країнах з розвиненими демократіями, зокрема в таких, як США. Серед численних публікацій з цієї проблеми особливо суголосними до нашого дослідження є ті, що аналізують академічну доброчесність не тільки в академічному, а значно ширшому, соціальному контексті. Так, M. Sañudo, B. J. Palifka (2018) розглядають академічну нечесність як різновид корупції, толерантне ставлення до якої в освітньому середовищі культивує подвійні моральні стандарти, що блокує розвиток демократії в Мексиці.

J. Newman (2019) з досвіду в якості співробітника з академічної чесності в Школі соціальних і політичних досліджень Flinders University in Adelaide (Australia), робить висновок, що академічна чесність має особливе значення для програм на здобуття ступеня, випускники яких мають намір працювати на державній службі, адже саме в цій сфері необхідні соціально відповідальні громадяни, здатні забезпечувати суспільно-економічний розвиток країни.

E. Druica, C. Vălsan, R. Ianole-Calin, R. Mihail-Papuc, I. Munteanu (2019) визначили, що академічна нечесність є статистично значущим предиктором ухилення від сплати податків та шахрайства із соціальним страхуванням тих суб'єктів, які до неї запобігають.

M. Isakov, A. Tripathy (2017) поширення академічної нечесності в американських школах та університетах пов'язують з прагненням учнів і студентів отримати кращі оцінки заради навчання в кращому коледжі та працевлаштування з вищою зарплатою. Проте автори доводять, що соціальні норми нульової толерантності до брехні зменшують прояви нечесності у навчанні.

Серед розмаїття вітчизняних публікацій, присвячених проблемам академічної доброчесності,

вагомо в методологічному і світоглядно-просвітницькому сенсі виділяється колективна монографія «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету» (2016). Авторами її окремих розділів є Т. Фініков, Т. Добко і В. Турчинський, В. Хмарський, М. Дойчик, А. Мельниченко, А. Артюхов і О. Меньшов, Б. Буяк, Т. Лічман, І. Олексів та І. Дегтярьова. Високу оцінку монографії дали її рецензенти. Зокрема, професор В. Банись, Голова Конференції ректорів академічних вищих навчальних закладів Республіки Польща зазначив: «... місія університету є виховання еліти країни, формування громадянської позиції студентів та докторантів, їх особистості в цьому дусі. Представлена книга є важливим внеском у долучення всіх нас до цих цінностей, з акцентом на академічну доброчесність, необхідність її постійного культивування, що виступає головною темою цієї праці» (Академічна чесність, 2016).

Проблематика академічної доброчесності висвітлюється в публікаціях таких авторів, як В. Зінченко (2020), Р. Мельник (2020), М. Рогожа (2014), В. Ромакін (2006), О. Слободянюк (2018) та інших.

Аналіз згаданих та огляд багатьох інших публікацій, присвячених проблемі академічної доброчесності, дає підстави для певних узагальнень щодо бачення її актуальності та шляхів подолання. Попри розбіжності в аргументації автори публікацій однак згодні в тому, що проблема утвердження академічної доброчесності у вітчизняній вищій освіті надзвичайно актуальна. Сьогодні в теоретичному дискурсі неможливо знайти бодай одну публікацію, яка б спростовувала актуальність цієї проблеми. Без подолання цієї проблеми неможливо забезпечити соціальну відповідальність закладу вищої освіти, оскільки доброчесне середовище є для цього базовою умовою.

Метою статті є актуалізація проблеми корпоративної академічної нечесності в освітньому процесі вітчизняних університетів та інших закладів вищої освіти, а також визначення її пояснення ключових причин, що її породжують і не дозволяють їм бути соціально відповідальними.

Результати дослідження.

Інтерпретація сутності соціальної відповідальності університетів. Соціальна відповідальність університетів набуває все більшої актуальності в контексті сталого розвитку. Це пов'язано з тим, що від випускників закладів вищої освіти, зокрема їхньої професійної і світоглядної компетентності, визначально залежить забезпечення сталого розвитку шляхом досягнення його цілей. Адже саме особи з вищою освітою забезпечують не лише науково-технічний прогрес, а й суспільно-економічний розвиток, оскільки завдяки

дипломам про вищу освіту отримують допуск у соціальні ліфти, які дозволяють їм займати відповідальні соціальні статуси в суспільній ієрархії, у тому числі владні. Нечесне академічне середовище, по-перше, суперечить принципам і цілям сталого розвитку. По-друге, у такому середовищі неможливо забезпечити належну якість вищої освіти, яка б відповідала вимогам сталого розвитку і тим глобальним викликам, які належить долати сучасній техногенній цивілізації заради забезпечення не лише успішного розвитку майбутніх поколінь, а й продовження людського роду на нашій планеті.

А найголовніше, культивування корпоративної академічної нечесності відторгає цінності, які є базовими життєвими і професійними орієнтирами світоглядної компетентності сучасної цивілізованої людини, соціально відповідальної за результати й наслідки своєї життєдіяльності як у локальному, так і в глобальному вимірах. Саме від світогляду, яким керується людина, залежить, на творення добра чи зла вона спрямовує свою професійну компетентність. Творення добра полягає в максимальному сприянні успішному цивілізаційному розвитку українського суспільства, який узгоджується з принципами і цілями сталого розвитку. Наразі Україні для цього конче бракує національної еліти, інтегральною ознакою якої є не майновий ценз і владний статус, а наявність громадянсько-державницького світогляду. Такий світогляд творців української соціальної дійсності на академічному шахрайстві, легітимізованій фальсифікації вищої освіти, подвійних моральних стандартах і конформізмі, які культивуються в нечесному середовищі, не сформуєш.

Сутність соціальної відповідальності дещо по-різному інтерпретується у публікаціях, зокрема, у широкому і звуженому розумінні. У широкому сенсі соціальна відповідальність тлумачиться як невід'ємний складник життя людей, без якого неможливе влаштування нормальних суспільних відносин. Наприклад, Л. Каленіченко (2019) вважає, «що категорія відповідальності виникає разом із появою людства, з появою нормативного регулювання суспільних відносин, появою норм-звичаїв, релігійних норм, норм моралі і права тощо» (с. 11). О. Грішнова (2011) акцентує: «Основними формами соціальної відповідальності є юридична, моральна, політична, громадянська, професійна, екологічна та ін. Найдавніша серед них – моральна відповідальність. Політична і юридична форми виникають з розвитком держави, коли вона формує політичні і правові норми» (с. 40). Автор солідаризується з таким широким тлумаченням сутності соціальної відповідальності.

Поряд з цим є чимало публікацій, у яких соціальна відповідальність трактується дещо

у звуженому розумінні. Так О. Іваницька, А. Панченко і Г. Панченко (2017) визначають: «Соціально відповідальний заклад вищої освіти – це установа, яка бере на себе додаткові зобов'язання щодо дотримання принципів відповідальності перед суспільством відповідно до тих, що окреслені у відповідних законодавчих і нормативних актах. Ці зобов'язання стосуються підготовки та виховання студентів, ставлення до персоналу, відповідальності перед суспільством і роботодавцями, перед майбутніми поколіннями» (с. 42). З такого визначення виходить, що до соціальної відповідальності не належить те, що заклад вищої освіти робить відповідно до законодавчих і нормативних актів, які регламентують його діяльність. Звідси ж постає питання щодо критеріїв розмежування того, що ЗВО має робити в межах норми, яка не входить у формат соціальної відповідальності, і зверх норми, за якою він визначається як соціально відповідальний. Погодьмось, що таке трактування у смисловому сенсі не лише алогічне, а й методологічно некоректне.

У публікаціях зустрічається метафора «хліб і масло», якою звужено унаочнюється сутність соціальної відповідальності. Під «хлібом» розуміється нормативна діяльність університету відповідно до його місії, а «маслом» позначається власне соціальна відповідальність, тобто те, що університет виконує понад норму. Така метафора мимоволі викликає контраверсію, яка доволі продуктивно ілюструє соціальну відповідальність у широкому розумінні. Адже без хліба наявність масла втрачає свій сенс. А хліб у контексті актуалізованої проблеми – це добросчесне соціальне середовище університету як базова умова формування соціальної відповідальності в усіх її проявах і вимірах. Як на особистісно-індивідуальному, так і на колективному рівні. Лише в добросчесному середовищі можна плекати соціально відповідальних громадян, здатних забезпечувати сталий розвиток.

Якщо такого середовища в університеті чи іншому закладі вищої освіти немає, то будь-яка його діяльність у соціальному вимірі нівелюється, втрачає свою суспільну значущість. Соціальна відповідальність університету в будь-якому форматі апіорі не може бути забезпеченою, коли в його середовищі культивується корпоративна академічна нечесність.

Визначення ключових причин проблеми академічної нечесності у вітчизняних університетах. Забезпечення добросчесності в університетському середовищі є однією з ключових вимог Болонського процесу, що рефреном проходить через низку комюніке та інші документи, які вноормовують та спрямовують інтеграцію Європейського простору вищої освіти. У цих же документах визначаються

базові цінності університетського середовища та робиться наголос на посиленні ролі закладів вищої освіти в розвитку своїх суспільств на засадах сталого розвитку. Зокрема, в Римському комюніке 19 листопада 2020 року зазначено: «Ми переконані, що заклади вищої освіти мають надавати допомогу нашим суспільствам відповідь на численні загрози глобальному миру, демократичним цінностям, свободі інформації, здоров'ю і добробуту, на рівні з тими, що спричинені пандемією. Ми будемо продовжувати і розвивати наші інвестиції в освіту, забезпечувати університети належними ресурсами для трансформації й поширення рішень у відповідь на сучасні кризи, післякризовий розвиток, і звичайно, на загальні трансформації у зелені, сталі і стійкі економіки і суспільства» (Римське комюніке, 2020).

У світлі євроінтеграційних вимог в Україні останніми роками розгорнулася широка кампанія по впровадженню академічної доброчесності у вітчизняних закладах вищої освіти. Якщо заглянути на їхні сайти, то напевно не знайдеться жодного закладу, в якому б не були запроваджені базові нормативні документи, що рекомендовані Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. Зокрема, це: Кодекс корпоративної культури; Кодекс академічної доброчесності; Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин; Положення про Комісії з академічної доброчесності і університетську Комісію з етики та управління конфліктами; Положення про групу сприяння академічній доброчесності та інші нормативні документи щодо здійснення відповідних видів освітньо-наукової діяльності в закладі вищої освіти, в яких у тому числі відображаються питання академічної доброчесності (Рекомендації для закладів вищої освіти, 2019). Але залишається відкритим питання щодо того, наскільки не за наявністю необхідних документів і формальних процедур, а реально є доброчесним середовище в кожному зокрема вітчизняному закладу вищої освіти.

Це питання є актуальним з огляду на перебіг утвердження академічної доброчесності й на причини, які зумовлюють культивування академічної нечесності в соціальному середовищі вітчизняних університетів та інших закладів вищої освіти. У багатьох з них у цьому сенсі спостерігаються ознаки кампанійщини, яка обмежується запровадженням нормативних документів, формальних структур і процедур та контролю за їх наявністю і здійсненням. Але ж доброчесність забезпечується не приписами, процедурами і контролем, а станом соціального середовища кожного зокрема закладу вищої освіти. Стан доброчесного або нечесного середовища – це постійність, а не мінливість і,

тим паче, не миттєвість. Така постійність першочергово зумовлюється базовими світоглядними цінностями, що домінують у конкретному соціальному середовищі, та соціально-економічними чинниками, які значуще впливають на життєву позицію й поведінку суб'єктів цього середовища.

І якщо плагіат – це більшою мірою світоглядна проблема, яка може розв'язуватися на особистісному рівні, то корпоративна академічна нечесність в освітньому процесі має соціально-економічне підґрунтя, яке породжує і консолідує її та обмежує індивідуальний вплив на її подолання. Плагіат – це проблема морального вибору особистості кожного зокрема суб'єкта університетської діяльності, починаючи з ректора і закінчуючи студентами-першокурсниками. Плагіат – це проблема совісті людини незалежно від того, в якому середовищі вона перебуває – доброчесному чи нечесному. Тому, хто не запобігає за велінням власної совісті до плагіату, зовнішній контроль не потрібен. Але зовсім інші можливості для морального вибору в умовах культивування корпоративної академічної нечесності, зокрема в освітньому процесі. Такий вибір змушує або ставати активним чи пасивним співучасником корпоративної академічної нечесності, або прирікає на відторгнення того, хто не хоче бути її співучасником. Тож корпоративну академічну нечесність в освітньому процесі значно складніше подолати, аніж плагіат, який перебуває в центрі уваги як теоретичного дискурсу, так і вітчизняних практик боротьби з академічною нечесністю.

Соціально-економічним підґрунтям корпоративної академічної нечесності в освітньому процесі слугує попит на номінальну вищу освіту і пропозиція у вигляді освітніх послуг, якими вітчизняні заклади вищої освіти задовольняють цей попит і заробляють на цьому. Номінальна вища освіта репрезентується дипломом, що засвідчує її формально легалізоване отримання незалежно від рівня реальної компетентності особи, яка володіє цим дипломом. Цей попит можна пояснити такими причинами: можливостями працевлаштуватися за наявністю диплому без вимог до реальної компетентності; використаням диплому як перепустки в соціальний ліфт, який дає можливість зробити кар'єру в суспільній ієрархії; небажанням працювати робітником; престижністю вищої освіти; можливостями уникнення безробіття; уникненням призову на військову службу; можливостями використання студентського гуртожитку для проживання і працевлаштування у місті та ін.

Напевно, що найбільш мотивуючими для отримання диплома про вищу освіту в будь-які нечесні способи є широкі можливості працевлаштування в бюджетних сферах українського суспільства без вимог до

реальної компетентності та стрімкої кар'єри в суспільній ієрархії завдяки протекції. Системне культивування протекціонізму некомпетентності зумовлено браком цивілізованого конкурентного середовища в Україні, що своєю чергою є наслідком відсутності в ній демократично-правової держави. За визначенням правозахисної організації Freedom House («Дім свободи») зі США у її щорічній доповіді за 2020 р. «Держави перехідного періоду» (Nations in Transit) в Україні панує гібридний режим влади (Драчук 2020). В Україні відбулася трансформація екстрактивних інститутів радянського режиму влади в екстрактивні інститути олігархічного стибу. Олігархічні режими влади не піддаються вдосконаленню. Єдиний шлях розв'язання проблеми – це усунення олігархів від влади. Задекларований нинішнім керівництвом держави курс на деолігархізацію є безальтернативним шляхом виведення України із занепаду на цивілізований шлях розвитку.

Можливості дотримання доброчесності в освітній діяльності університету першочергово залежать від якості контингенту студентів та їхньої вмотивованості до здобуття конкурентоспроможної компетентності, а також від професіоналізму науково-педагогічних працівників і їхньої справедливої вимогливості до результатів навчання здобувачів вищої освіти. Тому формування якісного контингенту студентів є ключовим чинником забезпечення доброчесності в освітньому процесі. Якість контингенту студентів визначається їх здатністю до здобуття вищої освіти за обраною спеціальністю, рівнем шкільної підготовки і вмотивованістю здобувати конкурентоспроможну на цивілізованих ринках праці компетентність. Погодьмось, що попри значущість двох перших чинників, вмотивованість студентів до здобуття ними конкурентоспроможної компетентності є надзвичайно актуальною проблемою вітчизняної вищої освіти. Чим вищою буде така вмотивованість у широкого загалу студентів, тим меншим буде підґрунтя для запобігання до академічної нечесності в освітньому процесі і тим краще розвиватиметься заклад вищої освіти, в якому навчаються такі студенти.

Щоб не потрапляти в облуду документаційної імітації академічної доброчесності, якою часто зловживають, автором запропонований методологічний підхід оцінки можливостей забезпечення реальної доброчесності в освітньому процесі конкретного закладу вищої освіти в залежності від моделі його освітньої діяльності (Рябченко, 2020). Орієнтацією для такої оцінки можуть слугувати три моделі: найгірша, посередня і найсприятливіша. Всі інші моделі освітньої діяльності вітчизняних ЗВО знаходяться між цими трьома.

Найгіршу модель освітньої діяльності репрезентують ті заклади вищої освіти, які нездатні

сформувати якісний контингент студентів і заробляють переважно на легітимізованій видачі дипломів про вищу освіту, зберігаючи в нечесні способи максимально можливу для них чисельність студентів.

Посередня модель освітньої діяльності демонструється закладами вищої освіти, які маючи достатньо якісний академічний персонал і необхідну матеріально-технічну базу, залучають на навчання значну чисельність конкурентоспроможних студентів, але поряд з цим на умовах контракту за мінімальними вимогами до рівня знань підбирають усіх бажаючих стати номінальними студентами та отримати легітимний диплом про вищу освіту як перепустку в соціальні ліфти українського суспільства.

Найсприятливішою для утвердження в ньому академічної доброчесності може бути лише така модель діяльності закладу вищої освіти, управління якою забезпечує формування якісного академічного персоналу й контингенту студентів та орієнтується на створення умов для максимально можливого розвитку особистісного потенціалу всіх суб'єктів цієї діяльності. Така модель забезпечує соціальну відповідальність закладу вищої освіти у широкому сенсі її розуміння і тлумачення.

За критеріями цих трьох моделей кожен вітчизняний заклад вищої освіти шляхом критичної самооцінки може визначити свої можливості подолання корпоративної академічної нечесності та формування доброчесного соціального середовища. Найкращі можливості для цього у тих закладів вищої освіти, діяльність яких тяжіє до найсприятливішої моделі. Гірші можливості для реального утвердження академічної доброчесності у закладів вищої освіти, діяльність яких більшою мірою відповідає посередній моделі. У таких закладах поряд з конкурентоспроможними студентами перебуває широкий загал осіб, які не вмотивовані чи взагалі нездатні забезпечити мінімальні результати навчання. Занижені вимоги до результатів навчання номінальних студентів не мотивують до напруженої навчальної роботи сильних студентів, які здатні здобути конкурентоспроможну компетентність. Виставлення однакових оцінок тим студентам, які навчаються, і тим особам, які не навчаються, а лише номінально числяться у списках студентів, певною мірою деморалізує соціальне середовище. Адже у такій легітимізованій фальсифікації вищої освіти за мовчазною згодою задіяні всі основні суб'єкти освітньої діяльності – адміністрація, науково-педагогічні працівники та студенти. Ті ж заклади вищої освіти, діяльність яких наближається до найгіршої моделі, не мають можливостей сформувати в себе доброчесне академічне середовище, оскільки корпоративна академічна нечесність є їхнім засобом існування.

Таку самооцінку здатні зробити не лише

керівники закладу вищої освіти, а й усі суб'єкти його діяльності, які перебувають в його середовищі хоча б протягом одного семестру. А скільки в Україні ЗВО тяжіють до найсприятливішої, посередньої чи найгіршої моделі для утвердження у своєму середовищі академічної доброчесності – це завдання для моніторингу зовнішніми стейкхолдерами, зокрема, Міністерством освіти і науки і Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти України, асоціаціями роботодавців, громадськими організаціями та ін. (Рябченко, 2020).

Висновки. Корпоративну академічну нечесність є достатньо підстав вважати системною соціальною хворобою вітчизняної вищої освіти, яка зумовлена станом сучасного українського суспільства. Незважаючи на очевидність і гостроту цієї проблеми, її критичному аналізу та розв'язанню в Україні приділяється недостатньо уваги.

Це підтверджується як перебігом теоретичного дискурсу, що розгорнувся в Україні навколо проблем академічної доброчесності, так і практикою подолання цих проблем. В епіцентрі цього дискурсу знаходиться плагіат як головна проблема на шляху утвердження академічної доброчесності. Відповідно й вітчизняні практики, які розгорнулися під тиском вимог євроінтеграції у контексті Болонського процесу, зосереджені саме на боротьбі з академічним плагіатом. Поряд з цим на периферію теоретичної свідомості відтискаються проблеми, які постають на шляху

утвердження академічної доброчесності в освітньому процесу.

А в практичній свідомості учасників освітнього процесу, які є безпосередніми учасниками корпоративної академічної нечесності, ці проблеми геть зовсім витісняються із свідомості. Напевно, щоб уникати неприємних переживань від усвідомлення власної причетності до легітимної фальсифікації вищої освіти. Але ж корпоративна академічна нечесність є значно загрозливішою проблемою, ніж плагіат, на шляху поліпшення якості вітчизняної вищої освіти до рівня європейським вимог. І набагато складнішою в її подоланні, ніж боротьба з плагіатом. Це пояснюється тим, що плагіат чиниться індивідуально, а корпоративна академічна нечесність – колективно. Співучасниками корпоративної академічної нечесності стають як ті, хто запобігає до плагіату, так і ті, хто не робить цього. Якщо проблема плагіату може зніматися на особистісному рівні під тиском власної совісті незалежно від норм моралі, які домінують у соціальному середовищі кафедри, факультету чи університету, то подолання корпоративної академічної нечесності визначально залежить від моралі, яка сповідується відповідною корпорацією. Одноосібно вона не може бути здоланою. Тому соціальної відповідальності легше досягти в недопущенні плагіату, ніж корпоративної академічної нечесності. Цим зумовлюється потреба в поглиблених системних дослідженнях актуалізованої проблеми та у визначенні шляхів її подолання.

Література

- Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.
- Гришнова О. А. Соціальна відповідальність у контексті подолання системної кризи в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2011. № 1 (15). С. 39–46. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2011.01.039>
- Драчук С. Демократичний рейтинг України дещо зріс, але перед нею стоять виклики в дотриманні демократії – Freedom House. *Радіо Свобода*. 6 травня 2020 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/freedom-house-nations-in-transit/30594646.html> (дата звернення: 10.05.2021).
- Зінченко В. Академічна доброчесність як основа сучасного процесу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31. Том 3. С. 198–204. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/31.214118>
- Іваницька О., Панченко А., Панченко Г. Соціальна відповідальність вищого навчального закладу України та основні умови її дотримання. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2017. Вип. 4. С. 40–44. DOI: <https://doi.org/10.28925/2078-1687.2017.4.4044>
- Каленіченко Л. І. Соціальна відповідальність як правове явище. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 4 (66). С. 10–16. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2019-4-2>
- Мельник Р. Про академічну доброчесність та безпеку у боротьбі за неї. *Вища освіта в Україні*. Освіта. ua. 09.07.2020 р. URL: <https://osvita.ua/vnz/74950> (дата звернення: 19.05.2021).
- Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти України*. URL: <https://u.to/GA5XGw> (дата звернення: 20.05.2021).
- Рогожа М. Етичне регулювання середовища у проблемному полі академічної етики: осмислення механізмів дієвості Бухарестської декларації. *Філософія освіти*. 2014. № 1. С. 232–241.
- Ромакін В. Академічна етика як передумова верховенства права. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. Серія «Педагогіка»*. Миколаїв, 2006. Вип. 33. Т. 46. С. 174–179.
- Рябченко В. Аналіз з позицій світоглядно-компетентнісного підходу впливу соціального середовища

- на ефективне врядування в університетах України в умовах євроінтеграції. *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо механізмів реалізації ефективного врядування в університетах: аналітичні матеріали у двох частинах* / за заг. ред. С. Калашнікової. Київ: Прінтеко, 2020. С. 150–180. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-37-3-2020>
- Слободянюк О. М. Роль науково-педагогічного колективу у формуванні культури академічної доброчесності студентів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2018. № 6. С. 134–139. DOI: <https://doi.org/10.31649/1997-9266-2018-141-6-134-139>
- Druica E., Vâlsan C., Ianole-Calin R., Mihail-Papuc R., Munteanu I. Exploring the link between academic dishonesty and economic delinquency: A partial least squares path modeling approach. *Mathematics*. 2019. № 7 (12). № 1241. DOI: <https://doi.org/10.3390/math7121241>
- Fatima A., Abbas A., Ming W., Hosseini S., Zhu D. Internal and External Factors of Plagiarism: Evidence from Chinese Public Sector Universities. *Accountability in Research*. 2019. № 26 (1). P. 1–16. DOI: <https://doi.org/10.1080/08989621.2018.1552834>
- Isakov M., Tripathy A. Behavioral correlates of cheating: Environmental specificity and reward expectation. *PLoS ONE*. 2017. № 12 (10). № e0186054. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0186054>
- Newman J. Academic integrity in public administration programmes: Practical reflections on prevention and response. *Teaching Public Administration*. 2020. № 38 (1). P. 63–77. <https://doi.org/10.1177/0144739419864128>
- Rome Ministerial Communiqué 19 November 2020. URL: http://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf (дата звернення: 20.05.2021).
- Sañudo M., Palifka B. J. Academic corruption and the quality of democracy. *Veritas*. 2018. № 41. P. 21–37. DOI: <http://dx.doi.org/10.4067/S0718-92732018000300021>

References

- Finikov, T. V., & Artjukhov, A. Je. (Eds.) (2016). *Akademichna chesnistj jak osnova stalogo rozvytku universytetu [Academic honesty as a basis for sustainable development of the university]*. Takson.
- Ghrishnova, O. A. (2011). Socialjna vidpovidalnistj u konteksti podolannja systemnoji kryzy v Ukrajinі [Social responsibility in the context of system crisis redemption in Ukraine]. *Demoghrafija ta socialjna ekonomika*, 1 (15), 39–46. <https://doi.org/10.15407/dse2011.01.039>
- Drachuk, S. (6 May 2020). Demokratychni reitynh Ukrainy deshcho zris, ale pered neiu stoiat vyklyky v dotrymanni demokratii – Freedom House [Ukraine’s democratic rating has risen slightly, but it faces challenges to democracy – Freedom House]. *Radio Svoboda*. <https://www.radiosvoboda.org/a/freedom-house-nations-in-transit/30594646.html>
- Zinchenko, V. (2020). Akademichna dobrochesnistj jak osnova suchasnogho procesu [Academic integrity as the basis of the modern educational process]. *Aktualjni pytannja ghumanitarnykh nauk*, 31 (3), 198–204. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/31.214118>
- Ivanitska, O., Panchenko, A., & Panchenko, G. (2017). Socialna vidpovidalnist vyshhogho navchalnogho zakladu Ukrainy ta osnovni umovy jiji dotrymannja [Responsibility of higher educational institution and terms of its compliance in Ukraine]. *Pedagoghichnyj proces: teorija i praktyka*, 4, 40–44. http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2017_4_8
- Kalenichenko, L. I. (2019). Socialna vidpovidalnistj jak pravove javyshhe [Social liability as a legal phenomenon]. *Derzhava ta rehiony. Serija: Pravo*, 4 (66), 10–16. <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2019-4-2>
- Melnyk, R. (09.07.2020). Pro akademichnu dobrochesnistj ta nebezpeky u borotjbi za neji [About academic integrity and the dangers of fighting for it]. *Vyshha osvita v Ukrajinі. Osvita.ua*. <https://osvita.ua/vnz/74950>
- Rekomendaciji dlja zakladiv vyshhoji osvity shhodo rozrobky ta vprovadzhennja universytetskoji systemy zabezpechennja akademichnoji dobrochesnosti [Recommendations for higher education institutions on the development and implementation of a university system to ensure academic integrity] (2019). *National Agency for Higher Education Quality Assurance (Ukraine)*. <https://u.to/GA5XGw>
- Rohozha, M. (2014). Etychne rehuljuvannja seredovyshha u problemnomu poli akademichnoji etyky: osmyslennja mekhanizmiv dijevosti Bukharestsjoji deklaraciji [Ethical Regulation of Academia in Academic Ethics Matters: Comprehending the Bucharest Declaration Efficiency]. *Filosofija osvity*, 1, 232–241.
- Romakin, V. (2006). Akademichna etyka jak peredumova verkhovenstva prava [Academic ethics as a prerequisite for the rule of law]. *Naukovi praci Chornomorskojgo derzhavnogho universytetu im. Petra Moghyly. Serija «Pedagoghika»*, 33 (46), 174–179.
- Riabchenko, V. (2020). Analiz z pozycij svitoghljadno-kompetentnisnogho pidkholdu vplyvu socialnogho seredovyshha na efektyvne vradjuvannja v universytetakh Ukrainy v umovakh jevointegraciji [Analysis from the standpoint of worldview-competence approach to the impact of the social environment on effective governance in Ukrainian universities in terms of European integration]. In S. Kalashnikova (Ed.), *Analiz providnogho vitchyznanogho ta zarubizhnogho dosvidu shhodo mekhanizmiv realizaciji efektyvnogho*

- vrjaduvannja v universytetakh: analitychni materialy u dvokh chastynakh* (pp. 150–180). Printeko. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-37-3-2020>
- Slobodianiuk, O. M. (2018). Rolj naukovo-pedagoghichnogho kolektyvu u formuvanni kuljтуры akademichnoji dobrochesnosti studentiv [The Role of the Scientific and Pedagogical Team in Shaping the Culture of Academic Integrity of Students]. *Visnyk Vinnycjkogho politekhnichnogho instytutu*, 6, 134–139. <https://doi.org/10.31649/1997-9266-2018-141-6-134-139>
- Druica, E., Vâlsan, C., Ianole-Calin, R., Mihail-Papuc, R., Munteanu, I. (2019). Exploring the link between academic dishonesty and economic delinquency: A partial least squares path modeling approach. *Mathematics*, 7 (12), 1241. <https://doi.org/10.3390/math7121241>
- Fatima, A., Abbas, A., Ming, W., Hosseini, S., Zhu, D. (2019). Internal and External Factors of Plagiarism: Evidence from Chinese Public Sector Universities. *Accountability in Research*, 26 (1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/08989621.2018.1552834>
- Isakov, M., Tripathy, A. (2017). Behavioral correlates of cheating: Environmental specificity and reward expectation. *PLoS ONE*, 12 (10), e0186054. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0186054>
- Newman, J. (2020). Academic integrity in public administration programmes: Practical reflections on prevention and response. *Teaching Public Administration*, 38 (1), 63–77. <https://doi.org/10.1177/0144739419864128>
- Rome Ministerial Communiqué 19 November 2020*. http://eha.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf
- Sañudo, M., Palifka, B. J. (2018). Academic corruption and the quality of democracy. *Veritas*, 41, 21–37. <http://dx.doi.org/10.4067/S0718-92732018000300021>

CORPORATE ACADEMIC DISHONESTY AS A PROBLEM OF THE UNIVERSITY SOCIAL RESPONSIBILITY

Riabchenko Volodymyr, Doctor of Sciences in Philosophy,
Head of Department for Cooperation between Universities and Society,
Institute of Higher Education, National Academy of Educational Sciences of Ukraine,
9 Bastionna Str., 01014 Kyiv, Ukraine, rvivan@ukr.net

The article deals with the problem of corporate academic dishonesty, without overcoming which it is impossible to ensure the quality of national higher education to meet modern world requirements. The article aims to actualize the problem of corporate academic dishonesty in the educational process of domestic universities and other higher education institutions, as well as to identify and explain the key reasons that give rise to the phenomenon and does not allow HEIs to be socially responsible. The essence of the social responsibility of the university is identified. It is emphasized that it cannot be provided when corporate academic dishonesty is cultivated in the university environment. The key causes of the problem of academic dishonesty in domestic universities and other higher education institutions are highlighted. A methodological approach to assessing the possibilities of ensuring real integrity in the social environment of a higher education institution depending on the model of its educational activities is proposed. According to the results of the study, it is concluded that corporate academic dishonesty is a systemic social disease of domestic higher education, which is caused by the state of modern Ukrainian society. It is a much more dangerous problem compared to plagiarism in improving the quality of Ukrainian higher education to the level of European requirements. And it is much more difficult to overcome than the fight against plagiarism. This is because plagiarism is committed individually and corporate academic dishonesty is done collectively. This determines the need for in-depth systemic studies of the actualized problem and the determination of ways to overcome it.

Key words: conscience; corporate academic dishonesty; higher education; morality; protectionism of incompetence; quality of students; university.

КОРПОРАТИВНАЯ АКАДЕМИЧЕСКАЯ НЕЧЕСТНОСТЬ КАК ПРОБЛЕМА СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ УНИВЕРСИТЕТА

Владимир Рябченко, доктор философских наук, старший научный сотрудник,
заведующий отделом взаимодействия университетов и общества,
Институт высшего образования НАПН Украины,
ул. Бастионная, 9, 01014 Киев, Украина, rvivan@ukr.net

Статья посвящена проблеме корпоративной академической нечестности, без преодоления которой невозможно обеспечить качество отечественного образования, соответствующего современным мировым требованиям. Целью статьи является актуализация проблемы корпоративной академической нечестности в образовательном процессе отечественных университетов и других высших учебных

заведений, а также определения и объяснения ключевых причин, порождающих ее и не позволяющих им быть социально ответственными. Интерпретирована сущность социальной ответственности университета. Акцентировано, что она не может быть обеспечена, когда в университетской среде культивируется корпоративная академическая нечестность. Определены ключевые причины проблемы академической нечестности в отечественных университетах и других высших учебных заведениях. Предложен методологический подход оценки возможностей обеспечения реальной добродетели в социальной среде высших учебных заведений в зависимости от модели их образовательной деятельности. По результатам исследования сделан вывод, что корпоративная академическая нечестность является системной социальной болезнью отечественного образования, которая обусловлена состоянием современного украинского общества. Она является значительно большей проблемой на пути улучшения качества украинского высшего образования до уровня европейских требований по сравнению с плагиатом. И гораздо сложнее в ее преодолении, чем борьба с плагиатом. Это объясняется тем, что плагиат оказывается индивидуально, а корпоративная академическая нечестность – коллективно. Этим обусловлена необходимость в углубленных системных исследованиях актуализированной проблемы и определения путей его преодоления.

Ключевые слова: высшее образование; качество контингента студентов; корпоративная академическая нечестность; мораль; протекционизм некомпетентности; совесть; университет.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2021

Прийнято до друку 17.06.2021